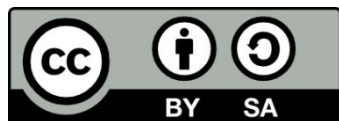

Πατρολογία Ι. Εισαγωγή στην Πατρολογία – Γραμματεία και Θεολογία των Πατέρων των τεσσάρων πρώτων αιώνων.

Ενότητα **10**: Αίρεση και Ορθοδοξία τον 4^ο αιώνα. Ο Αρειανισμός και οι υπέρμαχοι του δόγματος της Νίκαιας.

Συμεών Πασχαλίδης
Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Αίρεση και Ορθοδοξία τον 4^ο αιώνα.
Ο Αρειανισμός και οι υπέρμαχοι του
δόγματος της Νίκαιας

313 – 451: Περίοδος Συγκροτήσεως του Δόγματος

- ❑ Έκδοση Διατάγματος Μεδιολάνων (313 μ.Χ.): «ὅπως δῶμεν καὶ τοῖς χριστιανοῖς καὶ πᾶσιν ἐλευθέραν αἵρεσιν τοῦ ἀκολουθεῖν τῇ θρησκείᾳ ἧ δ' ἂν βουλευθῶσιν »
- ❑ Ανασυγκρότηση της Εκκλησίας
 - Αθρόα προσέλευση νέων μελών στην Εκκλησία
 - Πατέρες, θεολογικά συγγράμματα (αντιαιρετικά, κατηχήσεις-εκθέσεις πίστεως, ερμηνευτικά, διατάξεις)
 - Σύνοδοι, ίδρυση μεγάλων ναών
- ❑ Επικράτηση του Χριστιανισμού
 - Επίσημη θρησκεία του Κράτους επί Θεοδοσίου Α΄
 - Σχέσεις Κράτους (αυτοκράτορα) – Εκκλησίας (πατριάρχη)

Οι απαρχές της Εκκλησιαστικής Ιστορίας: Ευσέβιος Καισαρείας (280 – 340)

Ο πρώτος εκκλησιαστικός ιστορικός

- ❑ Πιθανόν μαθητής του Ευσεβίου Παμφίλου
- ❑ Οπαδός του Ωριγενισμού
- ❑ Μητροπολίτης Καισάρειας Παλαιστίνης (314)
- ❑ Φίλος και μέντορας του Μ. Κωνσταντίνου
- ❑ Οπαδός αρχικά του Αρείου
- ❑ Υπέγραψε τελικά το Σύμβολο της Νίκαιας
- ❑ Κατήγορος των μεγάλων ηγετών της Ορθοδοξίας (Μ. Αθανασίου, Ευσταθίου Αντιοχείας κ.ά)
- ❑ Άριστος κάτοχος της ελληνικής γραμματείας και της εκκλησιαστικής γραμματείας των πρώτων αιώνων
- ❑ Μοναδικής αξίας η «Βιβλιοθήκη» του στην Καισάρεια

Ευσέβιος Καιραρείας - Έργα

- ❑ Απολογητικό το περιεχόμενο των πρώτων έργων του
- ❑ *Ευαγγελική Προπαρασκευή* (15 βιβλία)
 - Ανατροπή των κατηγοριών των Εθνικών
 - Εξέταση των εθνικών μύθων και της θρησκείας τους
 - Ιουδαϊκή θρησκεία – πολυθεΐα
- ❑ *Ευαγγελική Απόδειξις* ([20] 10 βιβλία)
 - Συμπλήρωμα του προηγούμενου έργου
 - Απευθύνεται στους Ιουδαίους (η ΠΔ παγκόσμιο κτήμα)
 - Αληθινή λατρεία του Θεού

Ο ιστορικός Ευσέβιος

- ❑ Συλλογή ιστορικού υλικού από την εφηβική ηλικία του
- ❑ Χρονικοί πίνακες και επιτομή παντοδαπής ιστορίας
 - Δεν ακολουθεί τη «χιλιαστική» ιστορική θεώρηση
 - Αφετηρία το έτος ακμής του Αβραάμ (2016 π.Χ.)
- ❑ Εκκλησιαστική Ιστορία (8 βιβλία [312 μΧ] + 2 βιβλία)
 - Απολογητικός χαρακτήρας - Κανόνες ιστοριογραφίας
 - Υπερτερεί των αρχαιότερων ιστορικών έργων ως προς την πνευματική και πολιτισμική σκιαγράφηση της εποχής του
 - Χρησιμοποιεί κάθε δυνατή διαθέσιμη πηγή

Ο ιστορικός Ευσέβιος – Η θεολογία του

- Τριακονταετηρικός λόγος
 - Εγκωμιαστικός βασιλικός λόγος
 - Έπαινος ευσέβειας και αγαθότητας Μ. Κων/νου

- *Εις τον βίον Κωνσταντίνου (337)*
 - Ομοιάζει προς το προηγούμενο
 - Μεροληψία αλλά και ιστορική ακρίβεια
 - Ωριγενιστικές τάσεις (δεν υιοθετεί όμως το «Ομοούσιος» και ταυτίζει την «ουσία» με την «υπόσταση»)
 - Υπερβατικές αντιλήψεις περί Θεού (ο Υιός ούτε κυρίως Θεός ούτε κτίσμα)
 - Πολιτική θεολογία: ο αυτοκράτορας «επίσκοπος των εκτός»

Ο Άρειος και η διδασκαλία του [1]

- ❑ Καταγόμενος από τη Λιβύη, μαθητής στην Αντιόχεια και την Αλεξάνδρεια
- ❑ Πρεσβύτερος στην Αλεξάνδρεια – ρήξη με τον Αλέξανδρο Αλεξανδρείας, εξαιτίας αποδοχής της θεωρίας της υποταγής
- ❑ Συλλογή «Θαλία» με ποιήματα που διέδιδαν τις απόψεις του
- ❑ Καταδίκη του από την Α΄ Οικουμενική Σύνοδο (325), που συγκλήθηκε από τον Μ. Κωνσταντίνο
 - Ο Υιός δεν είναι κτίσμα αλλά άκτιστος και ομοούσιος προς τον Πατέρα
- ❑ Εξορία και Ομολογία πίστεως (χρήση του όρου: γεγεν<ν>ημένος)
- ❑ Απεβίωσε στην Κωνσταντινούπολη, την παραμονή της εισδοχής του σε εκκλησιαστική κοινωνία

Ο Άρειος και η διδασκαλία του [2]

- ❑ Αφετηρία του η φιλοσοφική μονοθεΐα
 - Ένας Θεός \Rightarrow διάκριση του Θεού σε Πατέρα και Υιό
 - Υπερβατικός Θεός \Rightarrow δημιουργία ενός κακού κόσμου
- ❑ Ένας Θεός με απρόσωπες δυνάμεις (Σοφία και Λόγος) \Rightarrow κατασκευή προσώπου (Υιός ή Σοφία ή Λόγος)
 - Ο Υιός έγινε εκ του μηδενός: *ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν*
- ❑ Ο Υιός το πρώτο δημιούργημα \Rightarrow ατελής η γνώση του Θεού, καταχρηστική η χρήση του όρου «Θεός» για τον Υιό
- ❑ Κατάλυση της Τριάδος (μόνο ο Πατήρ είναι προαιώνιος)
- ❑ Σωτηριολογικές συνέπειες: αδυναμία θεώσεως του ανθρώπου

Ο Άρειος και οι οπαδοί του

- Τρεις ομάδες των οπαδών του Αρείου :
 - Ομοιουσιανοί ή Ημιαρειανοί
 - Ωριγενιστές που δεν δέχονταν την ορολογία της Νικαίας (ὁμοούσιος, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως)
 - Πρότειναν το: ὅμοιος κατὰ πάντα τῷ Πατρί
 - Μετριοπαθείς, είχαν πρόβλημα με το ομοούσιο του Αγ. Πνεύματος (Μακεδόνιος → Πνευματομάχοι)
 - Ανόμοιοι
 - Αυστηροί Αρειανοί (ταύτιση Ουσίας – αγεννησίας του Θεού)
 - Αγέννητη η Ουσία του Πατρὸς – γεννητή η ουσία του Υιού και του Πνεύματος (Ευνόμιος, Απολογία)
 - Ὅμοιοι (συγκροτήθηκαν από τον αυτοκράτορα Κωνστάντιο)
 - Χωρίς ιδιαίτερη θεολογία. Ὅμοιος (ομοιότητα ουσίας ή βούλησης)

Οι υπέρμαχοι του δόγματος της Νικαίας [1]

- Καθιέρωση της ορθόδοξης Τριαδολογίας στην Α΄ Οικουμενική Σύνοδο (Νίκαια Βιθυνίας, 325)
 - ◆ *ὁμοούσιος*
 - ◆ *ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς*
 - ◆ *οὐκ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως* (substantia = οὐσία + ὑπόστασις)
 - ◆ Τα προβλήματα ορολογίας διορθώθηκαν αργότερα από τους Καππαδόκες Πατέρες

- Αλέξανδρος Αλεξανδρείας (260-328)
 - ◆ Αντιμετώπισε το ζήτημα του εορτασμού του Πάσχα, το Μελιτιανό σχίσμα και την Αρειανική αίρεση
 - ◆ Σωτηριολογικές προϋποθέσεις στο έργο του (*Επιστολή και Εγκύκλιος*)
 - ◆ Τέλεια ισότητα Πατρός – Υιού | διάκριση υποστάσεων (διθεΐτης)

Οι υπέρμαχοι του δόγματος της Νικαίας [2]

- ❑ Ευστάθιος Αντιοχείας ο ομολογητής (260-331)
 - Ένας από τους τρεις προέδρους της Α΄ Οικουμ. Συνόδου
 - Κατηγορήθηκε από τους Αρειανούς ως Σαβελλιανιστής και υβριστής της βασιλομήτορος (Ελένης)
 - Πέθανε στην εξορία στη Θράκη. Αντιοχειανό Σχίσμα
 - Δεν σώθηκαν αντιαρειανικά έργα του
 - Καταπολεμεί την αλληγορική μέθοδο του Ωριγένη (*Εις το θεώρημα της εγαστριμύθου*)

- ❑ Μάρκελλος Αγκύρας (280-374)
 - Μεταξύ των Πατέρων της Α΄ Οικουμ. Συνόδου
 - Καταδικάστηκε από αρειανική σύνοδο για ένα απολεσθέν έργο του
 - Οι οπαδοί του καταδικάστηκαν από τη Β΄ Οικουμενική Σύνοδο

Ο Μέγας Αθανάσιος (295-373) - Βιογραφικά

- ❑ Καταγόμενος από την Αλεξάνδρεια
- ❑ Διάκονος κατά την Α' Οικ. Σύνοδο
- ❑ Αρχιεπ. Αλεξάνδρειας σε ηλικία 33 ετών (328)
- ❑ Αντίδραση από Αρειανούς και Μελιτιανούς
- ❑ Απολογία ενώπιον του Μ. Κωνσταντίνου
- ❑ Σύνοδος της Τύρου (335) – Εξορία στα Τρέβηρα (Γαλλία)
- ❑ Νέα εξορία από τον αρειανίζοντα Κωνσταντίο (Ρώμη, 340)
- ❑ Σύνοδος Σαρδικής (343): αναγνώριση του Μ. Αθανασίου
- ❑ Φυγή στην έρημο το 356, μετά από νέα καταδίκη (Μιλάνο)
- ❑ Τρίτη εξορία από τον Ιουλιανό το 362 και τέταρτη από τον Ουάλη
- ❑ 45 χρόνια αρχιεπίσκοπος – 10 χρόνια εξορία
- ❑ Ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης των Ορθοδόξων

Ο Μέγας Αθανάσιος (295-373) – Συγγράμματα [1]

- ❑ *Λόγος κατά Ελλήνων* (318)
 - Απόρριψη της μυθολογίας, του πολυθεϊσμού και του πανθεϊσμού, όχι της φιλοσοφίας
- ❑ *Λόγος περί Ενανθρωπήσεως του Λόγου*
 - Η Ενανθρώπηση του Θεού Λόγου σε σχέση με τη σωτηρία του Κόσμου
- ❑ *Απολογητικός κατά Αρειανών*
 - Σχολιασμός 36 επίσημων κειμένων
- ❑ *Απολογία περί της φυγής αυτού*
 - Απάντηση προς τους κατηγορούς του επί δειλία
- ❑ *Ιστορία Αρειανών* (εν μέρει απολεσθέν)

Ο Μέγας Αθανάσιος (295-373) – Συγγράμματα [1]

- ❑ *Λόγος κατά Ελλήνων* (318)
 - Απόρριψη της μυθολογίας, του πολυθεϊσμού και του πανθεϊσμού, όχι της φιλοσοφίας
- ❑ *Λόγος περί Ενανθρωπήσεως του Λόγου*
 - Η Ενανθρώπηση του Θεού Λόγου σε σχέση με τη σωτηρία του Κόσμου
- ❑ *Απολογητικός κατά Αρειανών*
 - Σχολιασμός 36 επίσημων κειμένων
- ❑ *Απολογία περί της φυγής αυτού*
 - Απάντηση προς τους κατηγορούς του επί δειλία
- ❑ *Ιστορία Αρειανών* (εν μέρει απολεσθέν)

Ο Μέγας Αθανάσιος (295-373) – Συγγράμματα [2]

- ❑ *Περί των εν Αριμίνω και Σελευκεία συνόδων*
- ❑ *(Τρεις) Λόγοι Κατά Αρειανών*
 - Έκθεση της αρειανικής διδασκαλίας
 - Ερμηνεία των βιβλικών χωρίων που αναφέρονται στη Γέννηση του Υιού και τη σχέση του με τον Πατέρα
- ❑ *Τόμος προς Αντιοχείς (362)*
 - Θαυμάσια ανάλυση του όρου «υπόστασις»
- ❑ *(Τέσσερις) Επιστολές προς Σεραπίωνα περί Αγίου Πνεύματος*
 - Ορθόδοξη Πνευματολογία

Ο Μέγας Αθανάσιος (295-373) – Συγγράμματα [3]

- ❑ Εορταστικές Επιστολές (39^η [367]: Κανόνας Αγ. Γραφής)
- ❑ Βίος και πολιτεία του Μ. Αντωνίου († 356)
 - Της μοναδικής πολιτείας νομοθεσία εν πλάσματι διηγήσεως
 - Πρότυπο για τη δημιουργία του είδους των μοναστικών βιογραφιών
 - Πλήθος μεταφράσεων

Η Θεολογία του Μεγάλου Αθανασίου [1]

- ❑ Βάση της χριστιανικής διδασκαλίας είναι η παράδοσις
 - Παράδοση: Η Γραφή και η διδασκαλία των Πατέρων
- ❑ Η οδός προς τη θεογνωσία είναι εσωτερική
 - Μερική γνώση του Θεού (όχι της ουσίας Του)
- ❑ Υπερβατικός αλλά και προσωπικός ο Θεός
- ❑ Ο Υιός ή Λόγος τέλειο γέννημα του Πατρός και άναρχος «εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις τοῦ Πατρὸς» (όχι 'κατ' εἰκόνα...)
- ❑ Το Πνεύμα εικὼν του Υιού «ἐν ᾧ θεοποιεῖται ἡ κτίσις, οὐκ ἂν εἶη ἐκτὸς αὐτὸ τῆς τοῦ Πατρὸς θεότητος».

Η Θεολογία του Μεγάλου Αθανασίου [2]

- ❑ Παράλληλη χρήση τριών-μιας υποστάσεως
 - Μία υπόστασις = ουσία
 - Τρεις υποστάσεις = πρόσωπα

- ❑ Ο Αρειανισμός ανατρέπει το οικοδόμημα της Σωτηρίας
 - Εκείνος που αναλαμβάνει το έργο της Σωτηρίας πρέπει να κατέχει το πλήρωμα της Θεότητας
 - Θέωση του ανθρώπου από ένα τέλειο Θεό
 - Διάλυση της Τριάδος με κατωτερότητα του Λόγου
 - Λατρεία ενός Λόγου, κτίσματος → πολυθεΐα

- ❑ Ο ενανθρωπήσας Λόγος έλαβε ψυχή και σώμα
 - Δεν εισήλθε στον άνθρωπο, αλλά έγινε άνθρωπος

Η Θεολογία του Μεγάλου Αθανασίου [3]

- ❑ Ο άνθρωπος αποτελείται από σώμα και ψυχή (κινεί το σώμα και είναι αθάνατη και αὐτοκίνητος)
 - Η αθανασία της ψυχής οφείλεται στη θέληση του Θεού
 - *Νοεί τα θεία* : απόδειξη της υπέρβασης των εγκόσμιων
 - Αγαθόν, όπως και όλα τα όντα της Δημιουργίας
 - «Φαύλα» τα μη όντα, όπως το κακό και η αμαρτία που είναι επινόηση του ανθρώπου (απόμάκρυνση εκ του όντως ὄντος)
 - Αυτεξούσιο: η βούληση του καλού ή του κακού
 - Νηφάλια έκσταση του ανθρώπου «καὶ τὸν Λόγον ἰδὼν, ὁρᾷ ἐν Αὐτῷ καὶ τὸν τοῦ Λόγου Πατέρα»
 - Οι άνθρωποι καθίστανται θεοί, κατά χάριν, όχι κατά φύσιν

Σεραπίων Θμούεως (300-362)

- ❑ Συνασκητής του Μ. Αντωνίου
- ❑ Επίσκοπος Θμούεως της Κάτω Αιγύπτου
- ❑ Διώχθηκε από τον Κωνσταντίο εξαιτίας της ορθοδοξίας του
- ❑ *Κατά Μανιχαίων*
 - Έκθεση της δυαρχικής διδασκαλίας του Μανιχαϊσμού
- ❑ *Ευχολόγιον*
 - Συλλογή 30 ευχών (αναφοράς, βαπτίσματος, θείας ευχαριστίας, χειροτονίας, ευχελαίου κ.ά.)

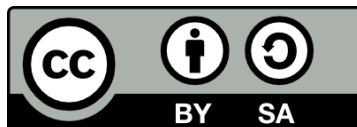
Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Συμεών Πασχαλίδης. «Πατρολογία Ι. Εισαγωγή στην Πατρολογία – Γραμματεία και Θεολογία των Πατέρων των τεσσάρων πρώτων αιώνων. Αίρεση και Ορθοδοξία τον 4^ο αιώνα. Ο Αρειανισμός και οι υπέρμαχοι του δόγματος της Νίκαιας». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS224/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

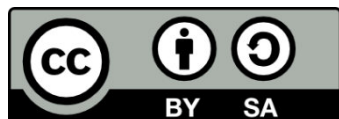
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Δημοσθένης Κακλαμάνος.
Θεσσαλονίκη, 21.6.2015.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

